

PROBATSIIYA XIZMATINING ICHKI ISHLAR ORGANLARI SOHAVIY XIZMATLAR BILAN HAMKORLIGINING OZIGA XOS JIHA TLARI*Safoyev Sardorbek O'tkir o'g'li**IIV Akademiyasi 3-kurs 336 -guruh kursanti*

Annotatsiya: Probatsiya xizmatining ichki ishlar organlari va sohaviy xizmatlar bilan hamkorlik qilishi, zamonaviy jinoyatchilikka qarshi kurash, ijtimoiy profilaktika va huquqbuzarliklarning oldini olishda o'ziga xos yondashuvlarni talab qiladi. Probatsiya xizmatining samarali faoliyat olib borishida ichki ishlar organlari va boshqa sohaviy xizmatlar bilan hamda davlat va jamoat tashkilotlari o'rtasida doimiy va tizimli hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Bu hamkorlik asosida jinoyat sodir etgan shaxslarning eng avvalo jamiyatga qayta moslashuvi, ularning ijtimoiy rehabilitatsiya jarayonini tashkil qilish, huquqbuzarlar bilan ishlashning individual profilaktikasi va ijtimoiy yordam ko'rsatishni tashkil etish mazkur xizmat faoliyatining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan sanaladi.

Kalit so'zlar: probatsiya xizmati, ichki ishlar organlari, sohaviy xizmatlar, hamkorlik, jinoyatchilikka qarshi kurash, profilaktika, rehabilitatsiya, ijtimoiy yordam, reintegratsiya, jamoatchilik nazorati.

Probatsiya xizmati davlat organlari tizimida alohida o'rin tutuvchi va o'ziga xos vazifalarga egaligi bilan ajralib turadi. Mazkur xizmat faoliyati sud tomonidan ozodlikdan mahrum qilinmagan, lekin jazoni muqobil ravishda ijro etishga hukm qilingan shaxslarni ijtimoiy nazoratga olish, ularning harakatlarini monitoring qilish va ularga ijtimoiy-psixologik hamda huquqiy yordam ko'rsatishdan iborat. Bunda ichki ishlar organlari tomonidan huquqbuzarlikni qayta takrorlanishining oldini olish va jinoyatchilik profilaktikasi uchun samarali mexanizm yaratish alohida ahamiyat kasb etadi. Probatsiya organlari ijtimoiy himoyaga muhtoj guruh vakillari, yoshlar, ishsizlar va boshqa toifali fuqarolar bilan ishlashda sohaviy xizmatlarning resurs va imkoniyatlaridan unumli foydalanadi. Aholining huquqbuzarlik sodir etishga moyilligi yuqori bo'lgan toifalari ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, mazkur mahalla, maktab, davlat va nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlik asosida doimiy monitoring o'tkazish orqali probatsiya xizmatining samaradorligini oshirish mumkin. Ichki ishlar organlari tomonidan amalga oshirilayotgan asosiy vazifalardan biri poytaxt va viloyat, tuman va shaharlar darajasida jinoyatchilikka qarshi kurashish, aholi o'rtasida profilaktik tadbirlarni muvofiqlashtirish va jinoyat sodir etilishi xavfi mavjud bo'lgan fuqarolar bilan individual ishlash hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, probatsiya va sohaviy xizmatlarning o'zaro yaqin va tizimli hamkorligi, har bir mutaxassisning erishgan tajribasi, axborot almashinuvining ilg'or shakllari va zamonaviy elektron

monitoring tizimidan foydalanish orqali yuqori natijalarga erishiladi. Aholining jinoyat sodir etgan, shuningdek, ozodlikdan muqaddam jazoni o‘tab chiqqan shaxslar bilan ishlashda probatsiya xizmati vakillari mahalla fuqarolar yig‘inlari, o‘quv muassasalari, sog‘liqni saqlash, bandlik va mehnat muhofazasi xizmatlari, xotin-qizlar va yoshlar tashkilotlari, notijorat-tashabbus guruhi hamda boshqa ijtimoiy sheriklar bilan yaqin almashinuvda bo‘ladi [1].

So‘nggi yillarda probatsiya xizmatining asosiy yo‘nalishlari va faoliyat tamoyillari bosqichma-bosqich takomillashmoqda. Ijtimoiy profilaktika, jinoyatchilikka qarshi kompleks kurash va huquqbuzarliklarning oldini olish borasida olib borilayotgan ko‘plab islohotlar natijasida ichki ishlar organlari va sohaviy xizmatlarning hamkorlik mexanizmlari yangi bosqichga chiqmoqda. Probatsiya organlari faoliyatida axborot almashinuvi va “bir oyna” tizimi asosida boshqaruv, nazorat va hisobot yuritish mexanizmlari keng joriy etilmoqda. Bu orqali jinoyat sodir etgan shaxslar haqida maxsus axborot bazalarini shakllantirish, ularni olib borish va tezkor chora-tadbirlarni amalga oshirish imkoniyati oshmoqda. Probatsiya xizmatining tashkiliy tuzilmasida hamkorlik faoliyatini ta‘minlash uchun maxsus bo‘lim va guruhlar faoliyati yo‘lga qo‘yilgan. Bunday tuzilmalar doirasida ichki ishlar organlari, mahalla, diniy tashkilotlar, xotin-qizlar qo‘mitasi, yoshlar ishlari agentligi, sog‘liqni saqlash, bank-moliya va boshqa sohaviy xizmatlarning vakillari ishtirokida muvofiqlashtiruvchi yig‘ilishlar o‘tkaziladi, maqsadli harakatlar dasturi ishlab chiqiladi. Probatsiya xizmatida faoliyat olib borayotgan mutaxassislar jamiyatda jinoyat sodir etgan shaxslarning o‘zgarishini monitoring qilish, ularni mehnat faoliyatiga jalb etish masalalarida ham yuqori natijalarni ko‘rsatmoqda. Shu orqali jinoyat sodir etgan shaxslarning iqtisodiy va ijtimoiy moslashuvini ta‘minlash, ularni band qilish va to‘laqonli fuqarolik hayotiga qaytishiga ko‘maklashiladi [2].

Probatsiya xizmatining samaradorligini oshirish, uning ichki ishlar organlari hamda boshqa sohaviy xizmatlar bilan integratsiyasi bo‘yicha huquqiy, tashkiliy va axborot infratuzilmasini takomillashtirish doimiy e‘tiborga olinmoqda. Bu boradagi so‘nggi qonunlar, farmon va qarorlar probatsiya faoliyatini yanada takomillashtirish, xizmatga zamonaviy yondashuvlarni joriy qilish, profilaktika va ijtimoiy yordam mexanizmlarining yangi samarali shakllarini ishlab chiqish hamda davlat va jamiyatda huquqbuzarliklarga qarshi samarali chora-tadbirlarni kengaytirishni ko‘zda tutmoqda. Probatsiya va ichki ishlar organlari o‘rtasidagi hamkorlik natijasida jinoyat sodir etgan shaxslarni psixologik va ijtimoiy-pedagogik qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, ularni jamiyat hayotiga qayta integratsiya qilish jarayoni muvaffaqiyatli tashkil etilmoqda. Jinoiy jazoni muqobil ravishda ijro qilish – bu xalqaro va milliy qonunchilikda keng tarqalgan tamoyil bo‘lib, shak-shubhasiz, inson huquqlarini ta‘minlash va ijtimoiy adolatli jamiyatni barpo qilish tarafdori sifatida amalga oshiriladi. Probatsiya xizmati ushbu tamoyillarni hayotga tadbiq qilishda muhim vosita sanaladi. Probatsiya

tashkilotlarining ichki va tashqi hamkorligida zamonaviy informatizatsiya, yangi axborot texnologiyalari, elektron monitoring, tezkor va aniq axborot almashinuvi, ehtiyojmand shaxslar uchun targ‘ibot va manzilli yordam dasturlari amalga oshiriladi. Shu orqali jinoyat sodir etgan fuqarolar bilan samarali, individual va guruhli ishlash jarayoni milliy hamda xalqaro tajribaga asoslangan holda takomillashtiriladi [3].

Probatsiya xizmati faoliyatining yana bir muhim jihati shundan iboratki, tashkilot nazoratidagi shaxslarning ijtimoiy-manzilli ehtiyojlarini aniqlash, bandligini ta‘minlash, ijtimoiy yordam ko‘rsatish va ularning jamiyatga to‘liq integratsiyasini uzluksiz monitoring qilish hisoblanadi. Mazkur soha tobora yangilanib, tajriba, ilmiy va innovatsion yondashuvlar asosida rivojlanib bormoqda. Huquqbuzarlarga yordam ko‘rsatishda, ularning huquqlari va manfaatlarini himoya qilishda ichki ishlar va tegishli sohaviy xizmatlar o‘rtasida ishonchli aloqa va axborot doirasini yaratish muhim. Probatsiya hisobida bo‘lgan shaxslarning psixologik va ijtimoiy holati, ularning ehtiyojlari muntazam o‘rganilib, zarur sohalardagi hamkorlar – bandlik va mehnat muhofazasi organlari, nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash markazlari, o‘quv va malaka oshirish muassasalari bilan muntazam hamkorlik o‘rnatiladi. Mahalla institutlari va jamiyat hayotida faol ishtirok etayotgan boshqa fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlik, ayniqsa, probatsiya xizmatining islohotlar jarayonidagi asosiy ustunlaridan biridir. Mahallalardagi ishonchli ijtimoiy muhit, jamoatchilik orasida targ‘ibot-tashviqot tadbirlari, xotin-qizlar va yoshlar hayoti bilan bog‘liq dasturlar va boshqa ijtimoiy loyihalarga probatsiya xizmati faol ishtirok etadi. Bu esa xizmat faoliyatida ijtimoiy moslashuv va reintegratsiyaning muvaffaqiyatli bo‘lishiga, jinoyatchi sifatidagi stigma (yomon tamg‘a)dan butunlay xalos bo‘lishiga xizmat qiladi. Probatsiya xizmati faoliyatida profilaktika va nazorat bo‘yicha sohaviy xizmatlar roli juda muhim. Jumladan, sog‘liqni saqlash xizmati vakillari, ijtimoiy himoya tashkilotlari, oliy va o‘rta maxsus ta‘lim muassasalari, bank-moliya xizmatlari, psixolog va ijtimoiy pedagoglar bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yiladi. Bunday yondashuv ijtimoiy xavfli shaxslar ustidan individual monitoring, ularni jamiyatga qayta integratsiya qilish, moddiy va ma‘naviy kamchiliklarni bartaraf qilishda muhim imkoniyatlar ochib beradi [4].

Probatsiya xizmati vazifalarining samarali amalga oshirilishini ta‘minlashda axborot texnologiyalaridan keng foydalaniladi. Elektron nazorat tizimidan foydalanish, maxsus dasturiy vositalar orqali profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirish, tahliliy va statistika ishlarini takomillashtirish imkonini beradi. Ichki ishlar organlari va boshqa sohaviy xizmatlar bir-biriga tegishli axborotlarni tezkor yetkazish va birga harakat qilish orqali jinoyat sodir etgan shaxslar ustidan muntazam nazorat o‘rnatadi. Probatsiya xizmatining dasturlari orqali har bir himoyaga muhtoj fuqaroga individual yondashuv, manzilli yordam va ijtimoiy qayta moslashuv uchun zarur sharoitlar yaratiladi [5].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, probatsiya xizmatining ichki ishlar organlari va boshqa sohaviy xizmatlar bilan hamkorligi zamonaviy jinoyatchilikka qarshi barqaror va tizimli kurash olib borishda, ijtimoiy reintegratsiyaning har tomonlama muvaffaqiyatli bo‘lishida asosiy poydevor sanaladi. Probatsiya xizmatining davlat va jamiyat oldidagi ijtimoiy mas’uliyati va roli yanada ortmoqda. Shu sababli mazkur xizmatda faoliyat yuritayotgan mutaxassislarning mas’uliyati va yetukligi, ilg‘or texnologiyalardan foydalanishi, hamkor tashkilotlar bilan doimiy axborot almashinuvini yuqori pog‘onaga olib chiqishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu asosda jamiyatda huquqbuzarliklar va jinoyatchilikka qarshi ishonchli profillaktika tizimi yaratilib, jinoyat sodir etgan fuqarolarning qayta jamiyatga moslashuvi va ijtimoiy faolligini oshirishga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov N., “Jinoyatga qarshi kurash va profilaktika”, Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
2. Abdurahimov N., “Probatsiya institutining ijtimoiy-huquqiy asoslari”, Toshkent: Yuridik adabiyot, 2021.
3. Sultonova Z., “Huquqbuzarliklarning oldini olish: zamonaviy yondashuv”, Toshkent: Adolat, 2019.
4. Xasanbaev A., “Ichki ishlar organlari faoliyati”, Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.
5. Qahramonov S., “Probatsiya xizmatining tashkil etilishi va rivojlanishi”, Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.
6. Mahmudov B., “Huquqbuzarlar bilan ishlashning psixologik asoslari”, Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsiya, 2017.
7. Internet-resurs: “O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi rasmiy axborot portali” www.iiv.uz